

A CIPRUSI BÚCSÚLEVÉL

Ciprus népének függetlenségi harca, elszántsága és az elért eredmény napjainkban méltán vonta magára a világ figyelmét és rokonszenvét. Időszerű tehát feleleveníteni azt a kort, amikor a keresztény Európa szeme szintén a Földközi-tenger keleti medencéjének e szép szigetére irányult, és amikor Ciprus sorsa a népek közös ügye volt. Az alkalom jó egyúttal arra is, hogy egy nevezetes egyház- és kultúratörténeti jelenségnek, az ún. búcsúleveleknek igazi mivoltát megvilágítsuk, s a velük kapcsolatban keringő történelmi tévedések cáfolatával eloszlassuk a félreértést, amely még mindig éket tud verni a különböző keresztény csoportok közé. Így a történettudomány segítségével mozdítjuk elő annak az útnak megépülését, amely a közelgő egyetemes zsinat légkörében a keresztények kölcsönös megértése felé vezet.

Azidőtájt, amikor *Gensfleisch Gutenberg* János mester († 1468) Strassburgban és Mainzban munkába állt, hogy korszakalkotó találmányának, a könyvnyomtatásnak eredményeivel megajándékozza az emberiséget, a nyugati keresztény világ a török előretörés okozta izgalomban élt. IV. Jenő pápa már 1443-ban felhívta a kereszténységet a török ellen. Követe, *Cesarini* bíboros a következő évben ott lelte halálát a törökkel vívott várnai csatában, együtt I. Ulászlóval, Lengyel- és Magyarország vitéz királyával. A keletrómai császár, *Paleologosz XII. Konstantinosz* maga is Róma felé fordította segélykérő tekintetét. Az orosz származású *Izidor* bíboros vitt is magával némi katonai segítséget Konstantinápolyba, és 1542 december 12-én a császárral és országa nagyjaival együtt ünnepelhetett a keleti és a nyugati egyház egyesülésének kihirdetését a Hagia Sophia székesegyházban. Az ég alján azonban már egyre jobban gyülekeztek a közelgő végzetes ostrom viharfelhői.

A ciprusi királyság is válságos éveket élt át ebben az időben. A görög keresztény lakosságú sziget francia katolikus nemesi osztályával, a szintén francia eredetű *Lusignan* családból származó királyaival és genovai meg velencei kereskedelmi érdekelttségével Nyugat valóságos végvára volt az iszlám világa felé. II. János király (1432—1458) Jeruzsálem, Ciprus és Arménia (Örményország) királyának hangzatos címét viselte, valtaképpen azonban csak Cipruson uralkodott, és még ott is az egyiptomi szultán adófizető hűbérese volt. II. Jánosnak és feleségének, a görögkeleti *Paleologosz Helénának* gyenge és zavaros uralma idején a „nagy Karamán”, a kisázsiai Karamánia török uralkodója felhasználta a kínálkozó alkalmat, és elfoglalta Couricót, a latinok utolsó birtokát Arméniában (Kisázsia délkeleti partvidékén), amely szintén a *Lusignan* uralkodók hatalma alá tartozott. Szíria és Kilikia uralkodói az egyiptomi szultán támogatásával szövetségre léptek Ciprus meghódítására. A támadást csak a rodusi johanita szerzetes lovagok hajóhada hiúsította meg. A fenyegető veszedelemben II. János király V. Miklós pápához fordult, s a pápa 1451 augusztus 12-én Ciprus támogatására hívta fel a kereszténység egyházi és világi hatóságait. A szokásos feltételekkel teljes búcsút engedélyezett mindazoknak, akik a királyság védelmére adakoznak. Ez a búcsúnyerési lehetőség 1542. május 1-től három esztendőn át tartott.

Az adományok összegyűjtése ún. „búcsúlevelek” terjesztésével volt kapcsolatos. Ebből a célból jött Mainzba, a németországi búcsúpropaganda szokásos központjába 1452-ben *Zappe* (Chappe) Paulinus ciprusi nemes,

II. János király ügyvivője. Felkereste Dietrich von *Erbach* érsek-választó-fejedelmet, és megszervezte a búcsú hirdetését. Főmegbízottai lettek: Közép- és Észak-Németország területén Johannes de *Castro Coronato* (von Kronenberg vagy Kronenburg) jogi licenciátus, valószínűleg mainzi nemes klerikus; Dél-Németország és Svájc számára pedig Albertus de *Albo Lapide* (von Weissenstein) domonkosrendi atya. Ezek természetesen számos almegbízottat foglalkoztattak.

A búcsú lefolyásáról szóló adataink meglehetősen szórványosak. Kitűnik azonban belőlük, hogy a jócélzatú vállalkozást az emberi gyarlóság csaknem zátonyra juttatta, és a gyűjtött pénz nem mindig jutott el rendeltetése helyére. A különböző forrásokból nyert tudósítások összerakásával körülbelül a következő kép alakul ki. *Castro Coronato*, miután Thüringiában, Meissenben és Osterlandban sok pénzt összeszedett, nem volt hajlandó elszámolni Zappe megbízott pénzbeszedőinek, a kölni *Kalthof* Ábelnek és a ciprusi *Uri* Fülöpnek. Abban az általános zűrzavarban, amely Konstantinápoly elestének hírére támadt, megpróbálta elsikkasztani az összegyűjtött adományokat, összesen 1400 rajnai aranyforintot. A botrányt növelte az a körülmény, hogy *Castro Coronato*n az elmebaj jelei mutatkoztak; az egykorú pamflet szerint Isten második fiának állította magát. Az erfurti egyetem doktorai elítélték, a mainzi érsek pedig 1455-ben őrizetbe vette, s a pénzt biztonságba helyezte. A szerencsétlen ember évekig raboskodott, először az érsek erfurti kápolnájában, utóbb egy kutyáóba zárva. Szabadságát végleg csak 1459-ben nyerte vissza az új érseknek, *Diether von Isenburg*nak jóvoltából. Úgy látszik, már ismét beszámítható állapotban volt, mert ez alkalommal esküvel ígérte, hogy az elsikkasztott búcsúpénzek 50 százalékát, amely a kor szokása szerint — egyházi célra — mindenkor a helyi fejedelemnek járt, az érseknek ki fogja fizetni.

Nem kevésbé viszontagságos sorsa volt a Dániában összegyűlt adományoknak. *I. Keresztély* dán király a befolyt 580 márkát a roeskildei templom sekrestyéjében álló négyzárás vasládával együtt 1455-ben államcélra lefoglalta, és úgy nyilatkozott, hogy az összeget csak akkor hajlandó a ciprusi király rendelkezésére bocsátani, ha azt hiteles pápai irat rendeli el.

A másik német főmegbízott, von Weissenstein domonkosrendi atya, úgy látszik, becsülettel teljesítette feladatát. Utóbb zavartalanul élt Zürichben. Később a búcsú elméletéről könyvet írt, amely *IV. Sixtus* pápának ajánlva 1479-ben vagy 80-ban nyomtatásban jelent meg a Zürich templomainak újjáépítése javára engedélyezett szentévi búcsú alkalmából.

A „ciprusi búcsúleveleket” kezdetben csak kézzel írva terjesztették. Ezekből mintegy 20 példány került elő. A búcsúlevelet néha az adódó alkalommal írták pl. előkelő személyeknek, mint a Schleswig-Hollsteini herceg és neje, illetve a Macklenburgi hercegek és feleségeik számára, vagy olyankor készítették, ha nagyon sok nevet kellett a szövegbe bevezetni (némelyik búcsúlevélen 26, illetve 60 név is szerepel). Máskor viszont előre megírt példányokat használtak, amelyeken eredetileg üresen volt hagyva a név és a keltezés helye. E fajtából 13 kézirat ismeretes. Sőt a kopenhágai királyi múzeumban látható példány csak erősen rövidített szöveget ad, s a feltételek és engedmények részletes elsorolása helyett mindössze általános kifejezéseket tartalmaz. Nyomatott búcsúlevelek előállítását kezdetben nem látszott szükségesnek, hiszen az írott példányok készítése kb. feleannyiba került, mint a nyomtatottaké. A kéziró jóval kisebb helyre tudta összeszorítani a szöveget. A nyomtatott példányok nagysága ugyanis 245×265 mm, illetve 225×270 mm, az írott stet-

tini példány viszont csak 140×215 mm nagyságú. Ötven lap pergamen 4 aranyforintba került, egy-egy lapra 4 nyomat fért, 50 nyomtatott példány anyagköltsége tehát egy forintra rúgott. E költségesebb, de gyorsabb és tömegesebb előállítási mód igénybevételére a körülmények alakulása szorította rá a búcsúterjesztőket. Konstantinápoly 1453 május 29-én *II. Mohamed* szultán hatalmába került. A város elesetének és az utolsó keletrómai császár hősi halálának híre július 8-án jutott el Rómába, és általános megdöbbenést keltve futótűzként terjedt el Európában. Frankfurtban birodalmi gyűlés ült össze, és tárgyalt a török elleni háborúról, a pápa a lángszavú *Kapisztránói* Szent János ferences atyát küldte Németországba bullájának terjesztésére és keresztes had toborzására. A közhangulat a ciprusi búcsúlevél terjesztésének is kedvezett; a búcsúpénzek egy részének elsikkadása által okozott kár pedig ugyancsak sürgette a kínálózó alkalom kiaknázását, nemkülönben az engedélyezett hároméves búcsúpénzgyűjtő időszak fenyegetően közelgő utolsó napja, 1455 április 30-a. Kapóra jött, hogy éppen Mainzban, a búcsúhirdetés központjában működött Gutenberg mester nyomdája. A nyomtatott búcsúlevelek előállítása 1454 őszén megkezdődött, és a nyomatok tanúsága szerint összesen hét különböző kiadáson át folytatódott. 1455 áprilisának végével már nem volt szükség a munkára, sőt a ki nem töltött búcsúlevél-űrlapok teljesen értéktelenné váltak. Szemébe kerültek tehát, vagy a könyvkötő munka nyersanyagává lettek. A máig ismeretes kb. 20, névre kiállított nyomtatvány mellett néhány kitöltetlen példány is ránkmaradt: egy 1470 és 1474 között Bázelen megjelent dogmatikai könyv bekötési táblájából kerültek elő. A mainzi nyomdából tehát még Svájcba is eljutottak a használatlan példányok.

A nyomtatott ciprusi búcsúlevelek a könyvnyomtatás kezdő idejének roppant értékű emlékei. Szövegük mindössze három bekezdésre terjed, amelyek közül az első a feloldozó joghatóság (jurisdictio) megadását tanúsító voltaképpeni oklevél, a másik kettő viszont — külön-külön címmel ellátva — a meghatalmazott pap által használandó feloldozó szöveget tartalmazza úgy, amint azt a búcsúnyerő élete folyamán, illetve halála óráján mondani kell. Megkülönböztetünk „V-típusú” és „U-típusú” nyomatokat aszerint, hogy a szöveg kezdőszava *VNIVERSIS* vagy *UNIVERSIS* változatban szerepel. A „V-típusú” 31 sort tartalmaz, az „U-típusú” csak 30-at. A „V-típusból” Gutenberg műhelye három kiadást készített 1454-ben, egy negyediket pedig 1455-ben; az „U-típusból” egyet 1454-ben, és kettőt 1455-ben. A bekezdések élén álló iniciálék (nagyobb méretű kezdőbetűk) kivételével mindkét nyomattípusban két betűfajta szerepel. A bekezdések első szavai, a „Paulinus” név, valamint a feloldozó formulák címei minden változatban kapitális nagybetűkkel vannak szedve, mégpedig a „V-típusnál” teljesen Gutenberg monumentális első művének, az 1450—52 között készült, oldalhasábonkint 36-soros bibliának a betűivel, az „U-típusnál” viszont az 1453—56 között készült 42-soros biblia betűihez részben hasonló, részben velük egészen azonos betűkkel. A szöveg többi részeit oly kisebb betűkkel szedték, amelyeket semmi más egykorú nyomatból nem ismerünk, sőt az „U-típus” betűi még valamivel kisebbek a másikénál. A keltezés évszáma nyomtatva szerepel minden búcsúlevélen. Ezek egyszersmind a legelső évszámok, amelyek könyvnyomdai terméken egyáltalán ismeretesek.

A búcsúlevél szövegének közlése a leghatásosabb cáfolat arra a közkeletű történelmi ferdtésre, hogy az Egyház a búcsúlevelek terjesztésével „bűnbocsánatot árult”. Az adakozók kétségtelenül előnyös helyzetbe kerültek; ez méltányos is volt a szent célra tett adományuk miatt. De

sem a feloldozás, sem a teljes búcsú elnyerése nem a búcsúlevél megszerzése által következett be, hanem mindkettő töredelmes gyónáshoz volt kötve, és még további, eléggé terhes kötelezettségek vállalásával járt. A szövegből világosan kitűnik az adakozó javára engedélyezett négy kegy: 1. szabad gyóntatóválasztás, 2. feloldozó hatalom a gyóntató számára a rendes körülmények közt pápai vagy püspöki joghatóságnak fenntartott bűnök alól is, 3. meghatalmazás az egyházi büntetések elengedésére, végül 4. a kétszeri teljes búcsúnyerés lehetősége.

A katolikus olvasó jól tudja, hogy a búcsú egyáltalán nem bűnbocsánat, hanem csupán az ideigtartó büntetések elengedése. Amikor az Egyház ezen a téren gyakorolja Krisztustól kapott oldó-kötő hatalmát, a maga „kinctárából” fizeti meg az isteni igazságosságnak járó „tartozást”. A Megváltó végtelen értékű elégtételét, drága vérért, érettünk szerzett érdemeit, továbbá a vértanúk hősiességét s a többi szentnek rengeteg vezeklését és áldozatvállalását tárja a menyeyj Atya elé. Ha azonban csak büntetés-elengedésről van szó, miért áll mégis a szövegben „minden bűnük legteljesebb elengedése, vagyis teljes búcsúja” („plenissimum omnium peccatorum... indulgentiam ac plenissimum remissionem”) ? Úgy látszik tehát, mintha éppen nem volna alaptalan az a másik történelmi ráfogás, amelyet a múlt század vége felé német nem-katolikus részről hangoztattak, hogy ti. az egyház a bűnök elengedését is belevonta a teljes búcsúba, és így méltatlanul kezelte a bűnbánat szentségét.

Ámde ez a probléma csupán a maitól eltérő szóhasználaton alapul, és a középkor-végi teológiai nyelv ismeretében könnyűszerrel megoldható. A „legteljesebb elengedés” egyházi jogi szakkifejezés volt, és azt jelentette, hogy a feloldozás már nemcsak magára a bűnre (*culpa*) terjed ki, hanem az érte járó büntetésre (*poena*) is. A teljes búcsút gyakran nevezték a középkori szóhasználat a legteljesebb bűn- és büntetés-elengedésnek, hiszen a búcsúnyerő olyankor mindkettőben részesült. Jól tudták azonban a középkori hittudósok, hogy ez esetben voltaképp két teljesen különböző természetű elengedés történik: a bűnöké (gyónási feloldozással) és az ideigtartó büntetéseké (a tulajdonképpeni búcsúval). A ciprusi búcsút hirdető Albrecht von Weissenstein egyenesen azt tanítja a búcsúkról írott művében: „Amikor a bullákban az összes bűnök teljes, egészen teljes vagy legteljesebb elengedéséről van szó, ez esetben a ‚bűnök’ mindössze annyit jelent, mint az ‚összes büntetések’.” Az akkori hitszónokok használatára készült strassburgi szótár (*Vocabularius predicantium... Compilatus per magistrum Johannem Melber de Geroltzhofen. Argentine 1488.*) ugyanezt mondja: „Vétek, Schuld, Sünde: gyakran büntetés értelmében is használatos. — Bűn, Sünde: gyakran büntetés helyett használatos... így pl. a búcsúkkal kapcsolatban” („Culpa, schuld, sünde, et sepe pro pena ponitur. — Peccatum, sünde, sepe pro pena ponitur... similiter in materia indulgentiarum”). Sőt már Johannes Monachus kardinális († 1313) így ír a legelső szentévi búcsú bullájához fűzött megjegyzésében (a glosszában): „A bűnök, azaz a bűnökért járó büntetések” („Peccatorum, id est poenarum pro peccatis debitarum”). Egészen bizonyos tehát, hogy ha a középkorban „a bűnök és büntetések teljes búcsújáról” beszéltek, ez egyáltalán nem azt jelentette, hogy maga a búcsú vonatkozik a bűnökre. Mindössze azt a körülményt juttatta kifejezésre, hogy ilyen alkalmakkor az Egyház gondoskodott nagy számú és különleges meghatalmazású gyóntatókról, akiktől feloldozást lehetett kapni a püspökök vagy a pápa által fenntartott bűnök alól, mégpedig ezúttal minden további utánajárás nélkül. A hívek a feloldozás elnyerése után részesei lehettek magának a teljes búcsúnak is, ha a hozzá előírt jócselekedetet végrehajtották. A gya-

korlatban a meghatalmazott pap egymás után adta meg mindkettőt, a bűnök és a büntetések elengedését; a két mozzanat különbségét azonban a formula szövegében kifejezésre kellett juttatnia. Ennek az eljárásnak beszédes tanúsága többek közt éppen a ciprusi búcsúlevél, amely teljes egészében így szól:

VALAMENNYI keresztény hívőnek, akik a jelen levelet látni fogják, üdvösséget kíván az Úrban Chappe PAULINUS, a ciprusi király öfelségének tanácsosa, nagykövete és e tárgyban általános ügyvivője. Krisztusban szentséges atyánk és urunk az isteni gondviselés rendelkezéséből, V. MIKLOS pápa úr kegyes részvételtől indítatva a ciprusi királyságot sújtó csapás miatt, szent buzdítás-sal fordul a bárhol tartózkodó keresztényekhez Krisztus keresztjének leggaládabb ellenségei, a törökök és szaracénok ellen. Azoknak, akik Urunk Jézus Krisztus kiontott véréért, a katolikus hit és az említett ország védelmére az Úr 1452. évének május elsejétől kezdődő három éven belül lelkiismeretük és belátásuk szerint vagyonukból több-kevesebb adományt juttatnak akár az ügyvivőkhöz, akár kiküldött helyetteseikhez, ingyenes kegyképpen megengedte, hogy maguk választhassanak alkalmas gyóntatót a világi vagy a szerzetespapság köréből. Ezek — gyónásukat meghallgatva — a szükséges feloldozásban részesíthetik őket, de csak egyetlen alkalommal, bármily súlyos törvényszegéseik, gonosztetteik és bűneik alól, még az Apostoli Szentzsék által fenntartottak alól is, és kiszabhatják az üdvös elégtételt. Továbbá, ha alázattal kérik, feloldhatják őket mindenféle kiközösítés, felfüggesztés, eltiltás, és akár törvényben, akár előszóval kiszabott egyéb egyházi joghátrány és büntetés alól is, ha esetleg ilyesmit magukra vontak; rájuk róva azonban a bűn természetének megfelelő üdvös elégtételt és az egyéb törvényes kötelezettségeket. Végül pedig, ha igaz bánatot indítanak és meggyónnak, vagy ha beszélőképességüket netán elvesztve gyónni már nem tudnak, de a bűnbánat jeleit mutatják, pápai felhatalmazás alapján megadhatják nekik egyszer az életben és egyszer a halál óráján minden meggyónt és szívükben megbánt bűnök legteljesebb elengedését, vagyis teljes búcsúját. Az érte járó elégtételt, ha életben maradnak, személyesen teljesítsék, ha viszont elhaláloznának, akkor örökösök által, mégpedig úgy, hogy az engedély megadásától számított egy éven át minden pénteken vagy más valamelyik hétköznapon böjtöljenek, amennyiben ezt törvényes akadály, egyházi parancs, szerzetesi engedelmesség, kirótt elégtétel vagy egyéb ok lehetetlenné nem teszi. Ha a mondott évben vagy annak egy részében akadályozva lennének, a következő évben vagy később böjtöljenek, míhelyt tehetik. Ha pedig valamelyik évben vagy évszakban nem tudnák zavartalanul megtartani az említett böjtöt, választott gyóntatójuk átváltoztathatja azt más szereztegyakorlatokra, és azokat kell majd elvégezniük. De meg ne történjék, hogy számítva az ilyen feloldozásra várkozni merészeljenek, mert akkor érvénytelen és hatálytalan az adott engedély mind a halál órájában esedékes teljes búcsúra, mindpedig az említett, számításból elkövetett bűnökre vonatkozólag. Mint-hogy tehát a jámbor és szerzetes Helmoldus apát és a Szent Gotthárd-kolostor többi szerzetes tagjai, valamint jelenlegi alkalmazottaik* a mondott engedélynek megfelelően vagyonukból kegyes adományt tettek, méltán élvezhetik a felsorolt engedményeket. Ennek hitelül a jelen oklevelet e célra rendelt pecsétünkkel látjuk el. Kelt Hildesheimben, az Úrnak 1455. évében, március hó 5. napján.

A LEGTELJESEBB FELOLDOZÁS ÉS BÚCSÚ SZÖVEGE AZ ÉLET FOLYAMÁN

MISEREATUR STB. A mi Urunk Jézus Krisztus jóságos irgalmassága folytán oldozzon fel téged; és az Ő hatalmánál fogva, szent apostolai Péter és Pál, valamint a pápa hatalmánál fogva, amelyet reám ruházott és neked engedélyezett: én téged feloldozlak minden bűnődtől, amelyeket megbántál és meggyóntál vagy elfeledtél, továbbá az Apostoli Szentzsék által fenntartott mindenféle esetektől, törvényszegésektől, gonosztettektől és bűnőktől, bármily

* Ezt a részt kézzel írták be az úrlapba.

súlyosak is; nemkülönbön minden kiközösítő, felfüggesztő, eltiltó és egyéb, akár törvényben, akár előszóval kimondott itélettől, joghátránytól és egyházi büntetéstől, ha esetleg ilyeneket magadra vontál. És megadom neked minden bűnöd legteljesebb elengedését vagyis búcsúját, amennyire ezen a téren az Anyaszentegyház kulcsainak hatalma kiterjed. Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen.

A TELJES BÚCSÚ SZÖVEGE A HALÁL ÓRÁJÁN

MISERATUR STB. A mi Urunk... (mint fent). Én téged feloldozlak minden bűnödötől, amelyeket megbántál és meggyóntál vagy elfeledtél. Visszafogadlak a hívek közösségébe és az Egyház szentségeibe, elengedve neked a tisztítóhely szenvedéseit, amelyeket elkövetett bűneiddel magadra vontál, és megadom neked minden bűnöd bocsánatát, amennyire ezen a téren az Anyaszentegyház kulcsainak hatalma kiterjed. Az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Amen.

Adakoztak a perselybe
elkiismeretük szerint.

Henningus Tacke kanonok stb.
kiküldött az említett ügyben.

Az 1452. év valóban az utolsó alkalom lett volna, hogy a kereszténység összefogjon, és feltartóztassa az ozmán törökök végzetes előretörését. A következő évben a török terjeszkedni kezdett a Bosporus partjain, s a szárazföld és a tenger felől egyaránt ostromzár alá vette Konstantinápolyt. Minthogy nem jött számottevő keresztény segítség, a város három hónapi ostrom után nem bírta már ellenállni a janicsárok rohamának. Az utolsó császár hősi halált halt a „második Róma” falainak védelmében. A Keletrómai Birodalom léte megszűnt. V. Miklós pápa tehát nagyon jól érezte a válságos óra közeledtét, és valóban fontos cél érdekében engedélyezte alamizsnás búcsúit. Hogy a török előnyomulást mégsem sikerült megállítani, nem rajta múlt, hanem elsősorban a kereskedelmi érdekeit és keleti telephelyeit féltő Velence és Genova önzésén. Ciprus keresztény kézen maradása sem királyainak hadi készültségén fordult. Sorsát végelemzésben az peccsételte meg, hogy egyre jobban kiesett a világforgalom nagy útvonalaiából. II. Jakab király (1460—1473) özvegyét, a velencei Cornaro Katalin királynőt 1489-ben Velence lemondatta. Ettől fogva velencés haderő és hajóhad védelmezte Ciprust, de csak 1571-ig tartotta. A sziget török uralom alá került. A győztes Musztafa basa elevenen megnyúzatta Famagusta parancsnokát, Marc-Antonio Bragadinót, és bőrét szalmával kitömve küldte el Konstantinápolyba a szultánnak. E megrendítő hír hallatára még egyszer cselekvésre szánták ugyan magukat az európai hatalmak, és 1571. október 7-én Lepantónál meg is semmisítették a török hajóhadat, de Ciprus sorsában már nem történt változás. Az Indiába vezető tengeri út felfedezése óta a Földközi-tenger keleti medencéje elvesztette addigi kereskedelmi fontosságát.

Mióta a Szezei-csatorna 1870-ben megnyílt, Ciprus újra fontos útvonalba esik. Az angolok, akik a részvények többségének megvásárlásával a csatorna forgalmában erősen érdekeltté lettek, 1878-ban a berlini kongresszuson meg is szereztek maguknak a sziget igazgatását. Az első világháború kitörése évében Anglia annektálta Ciprust, majd 1925-ben koronagyarmattá nyilvánította. Az angol uralom sem lett azonban népszerű a lakosság körében. Mozgalom indult, amely Ciprus függetlenségét, sőt Görögországgal való egyesülését (az „enózisz”-t) írta zászlajára. A legújabb fejlemények már a mi szemünk láttára folynak.